

ZAVAROVANJE PROTI NESREČAM

Marko Polič*, Vlasta Zabukovec**, Matej Tušak***, Miro Kline****

UDK 368:159.9

1004 prebivalce Slovenije smo vprašali o njihovih stališčih do zavarovanja, razlogih zanj ali proti njemu in o deležu zavarovalnine pri poravnavi zaradi nesreče nastale škode. Na odgovore je vplivala vrsta dejavnikov, ne nazadnje veliko spoznavnih. Razlogi za zavarovanje so predvsem načelni, proti njemu pa zlasti specifični. Izpraševanci (pre)visoko ocenjujejo delež zavarovalnice pri poravnavi škode, ki nastane zaradi nesreče.

Po nesreči potrebujejo prizadeti – tako skupnost kot posamezniki – veliko pomoči, tudi denarne, če želijo obnoviti življenjske in delovne razmere. Virov pomoči je več, od solidarnostne do zavarovanja. To se vse bolj uveljavlja tudi pri nas, a vendar je še premalo razvito. Na njegov razvoj vpliva poleg vrste objektivnih dejavnikov (npr. družbeno-gospodarski položaj) tudi veliko psiholoških. Cochran (1) navaja, da so imeli v ZDA ljudje z najnižjimi dohodki zavarovanih povprečno 53 % svojih domov za 54 % vrednosti hiše, ljudje z najvišjimi dohodki pa 85 % domov za 84 % vrednosti hiše. Polič in Ušeničnik (2) v svojem članku ugotavljata, da po letu 1978 tudi v Sloveniji svoje premoženje zavaruje vse več ljudi, kar morda bolj kot večjo zavest o potrebnosti zavarovanja, odraža preprosto dejstvo, da imajo ljudje vedno več dobrin, ki jih je vredno zavarovati. Obenem so njihovi anketiranci dajali prednost solidarnostni pomoči pri odстранjevanju posledic nesreč. Drabek (1) navaja, da se verjetnost iskanja pomoči pri skupnosti veča skladno z obsegom posledic po nesreči. V Sloveniji je bil dolga leta sistem solidarnostne pomoči uzakonjen in prek sredstev obveščanja nenehno navzoč v vsakdanjem življenju.

V tej razpravi bomo predstavili stališča prebivalcev Slovenije do zavarovanja danes, ko so za nami pomembne politične, družbene in gospodarske spremembe, ki so nedvomno vplivale tudi na odnos do zavarovanja.

Na stopnjo zavarovanosti vplivajo značilnosti nesreč in njihovega pojavljanja ter lastnosti ogroženih ljudi (1). Bolj ko so nesreče očitne, kar je odvisno od njihove pogostosti, izkušenj z njimi, zavedanja in zaznave nevarnosti, vrste in količine obvestil, bližine nevarnega območja ter teže posledic in časovne bližine nesreče, bolj verjetno se bodo ljudje zavarovali.

Zavedanje nevarnosti je zelo zapletena lastnost, ki zajema: nagnjenje k tveganju, obrambne mehanizme (npr. fatalizem), vpliv pomembnih drugih (npr. skupinsko mišljenje, premik k tveganju), stopnjo posestovanja zemlje, politiko in prakso oblasti, prepričanje in časovno perspektivo.

Podobno je tudi z izkušnjo, ki vključuje: ogrožene dobrine, dotedanje izgube, tradicijo, gospodarsko odvisnost od področja, stališča do blažilnih ukrepov, stroške blažilnih dejavnosti, druge značilnosti skupnosti, druge psihološke značilnosti, sprejemljivo ravnanje, tveganja, stališča do zavarovanja, stališča do nesreče ipd. Naštete razvrstitve niso vedno povsem jasno razčlenjene, vendar omogočajo spoznavanje zapletenosti obravnavanega pojava. Oglejmo si omenjeno nekoliko konkretnije.

Čeprav prebivalci vedo ali menijo, da živijo na nevarnem območju, ni nujno, da se bodo zavarovali. Toda več ko vedo o nevarnosti, večja je verjetnost, da se bodo. Težava je v tem, da ljudje o nevarnostih in zavarovanju vedo premalo, četudi živijo na ogroženem območju. Bolj ko se zavedajo možnosti nesreče, prej se bodo zavarovali. Zato se zavarujejo predvsem tisti, ki o zavarovanju več vedo in tudi pričakujejo, da bo škoda zaradi nesreče večja; tisti, ki so nesrečo doživeli sami ali pa njihovi prijatelji, tisti, ki so doživeli več nesreč, tisti, ki pripadajo višjemu sloju in ki menijo, da je njihova prihodnost odvisna predvsem od njihov samih. Po nesreči se število zavarovanj v ogroženi skupnosti poveča, vendar le med žrtvami, ne pa med tistimi, ki so ostali neprizadeti. Težnja po povečanju zavarovanja se je pokazala tudi v odgovorih anketirancev v raziskavi, ki so jo ob poplavih leta 1990 v Sloveniji izvedli Polič, Rajh in Ušeničnik (3).

Ljudje se bodo prej zavarovali proti zmereno verjetnim dogodkom, ki povzročijo razmeroma malo škode, kot pa proti malo verjetnim, ki je povzročijo veliko. Zdi se, kot da se ne želijo zavarovati proti dogodkom, katerih verjetnost ne presega določene vrednosti, praga. Stopnja zavarovanja je odvisna tudi od višine premije in zavarovalniške politike (obveščanje, reklamiranje). Če so premije previsoke ali če ljudje niso obveščeni se ne zavarujejo. Lahko bi dejali, da je stopnja zavarovanosti odvisna od stvarnega dogajanja (pogostosti in obsega nesreč, zavarovalniške politike) in tega, kako ga ogroženi vidijo. Če živijo z občutkom lažne varnosti, če menijo, da se njim to ne more pripetiti, se ne bodo zavarovali. Ob prvi večji nesreči bo zavarovanje sklenilo sicer več ljudi, toda le za krajši čas. Če nesreče

niso prepogoste, je vse kmalu po starem. Šele ko gotovost premaga negotovost, se tudi pri ravnanju ljudi nekaj spremeni. Zavedati pa se moramo, da možnost zavarovanja včasih lahko prepreči druge, ustrežnejše prilagoditve.

Metoda

Anketiranci: V anketo smo zajeli 1004 ljudi z vseh območij Slovenije. Ta so bila približno enakomerno zastopana. Vzorec zato ni reprezentativen za prebivalstvo Slovenije, saj nam tak ne bi omogočal želenih primerjav (z posameznih območij bi bilo premalo anketirancev za utemeljeno primerjavo). Ti so bili obeh spolov; v vzorcu so bili enakomerno zastopani (50,0 % moških in 48,9 % žensk, preostali na to vprašanje niso odgovorili), po izobrazbi jih je bilo 43,1 % s srednjo šolo, 24,3 % z višjo ali visoko, 18,0 % s poklicno in 9,8 % z osnovno (preostali niso odgovorili na to vprašanje). Za večji delež ljudi s srednjo in višjo oz. visoko izobrazbo smo se odločili zaradi večje pomembnosti njihovega mnenja v skupnosti, zato imajo njihovi odgovori večjo napovedovalno vrednost.

Gradivo: Vprašalnik, predvsem zaprtega tipa, je vseboval 34 razmeroma zapletenih vprašanj (v celoti več kot 300 spremenljivk). Poleg demografskih podatkov so morali anketiranci odgovoriti na več sklopov vprašanj, med njimi tudi na sklop vprašanj o zavarovanju.

Postopek: Anketiranje je bilo individualno, na domovih anketirancev. Izpraševalci so bili študenti, posebej usposobljeni za opravljanje te ankete. Eden je anketiral največ 15 ljudi. Tako smo zmanjšali možen vpliv anketarja na odgovore večjega števila izpraševancev. Anketiranje je bilo v drugi polovici decembra 1994.

Rezultati in razprava

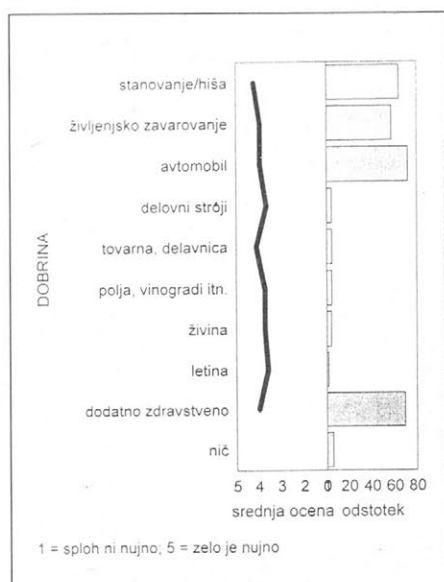
Celotna raziskava je zajela širok spekter pojavov, povezanih z nesrečo. Tu bomo predstavili le pregled rezultatov in ugotov-

* dr., Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za psihologijo, Aškerčeva 2, Ljubljana

** mag., Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za psihologijo, Aškerčeva 2, Ljubljana

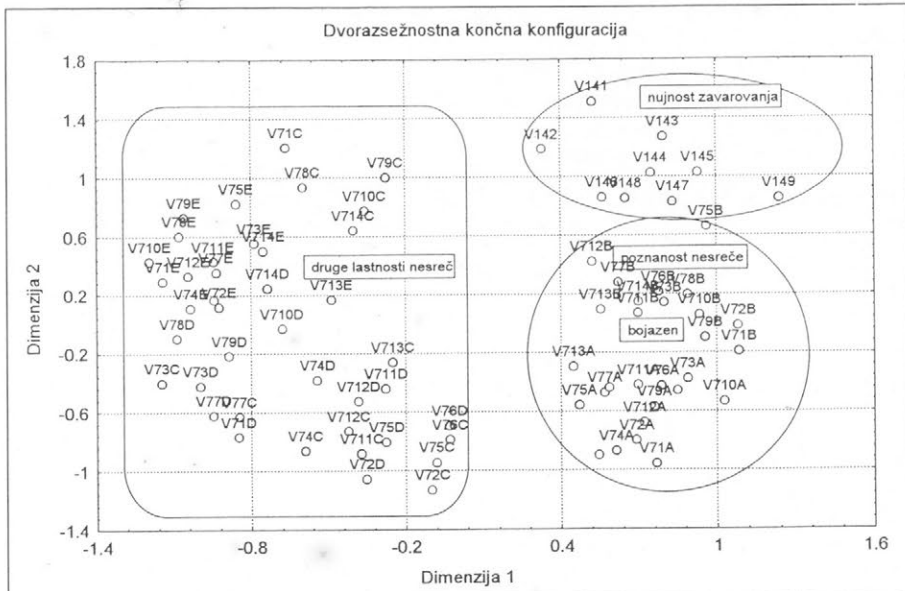
*** Univerza v Ljubljani, Fakulteta za šport, Gortanova 22, Ljubljana

vitev, ki so povezane z zavarovanjem. Iskali smo tudi zveze med odnosom do zavarovanja in drugimi vidiki odnosa do nesreč.

Slika 1. Mnenje o nujnosti zavarovanja posameznih dobrin in odstotek zavarovanih
Figure 1. The need for insurance and participation rates

Anketirani povprečno visoko ocenjujejo pomen zavarovanja in menijo, da je našete dobrine potrebno zavarovati (slika 1). Dejansko stanje je precej drugačno. Poznajo predvsem pri nas klasične oblike zavarovanja (hiša, življenjsko zavarovanje, avto in v zadnjih letih uvedeno dodatno zdravstveno zavarovanje). Drugih dobrin praktično nimajo zavarovanih. Večina teh dobrin sploh nima, saj je bilo kmetov in tovarnarjev oz. obrtnikov v

Slika 3. Odnosi med zaznanimi lastnostmi različnih nesreč in presojo nujnosti zavarovanja: dobljena dvorazsežnostna konfiguracija sicer preseže merila sprejemljivosti stresa, ki znaša v tem primeru 0,23, vendar pa bi bila po tem merilu sprejemljiva trirazsežnostna konfiguracija preveč zapletena za ponazarjanje; kljub vsemu dobro ponazarja odnose, kot jih predstavlja preglednica korelacij

Figure 3. Relation between identified characteristics of various accidents/disasters and opinions as to the necessity of insurance; the two-dimensional configuration exceeds the standards of acceptable stress, which carries a value of 0.23; a three-dimensional configuration would be acceptable but is too complicated to illustrate; however, the illustrated solution adequately reflects the relations presented by the table of correlations

vzorcu sorazmerno malo. Zato je treba podatke o zavarovanosti upoštevati z zadržkom.

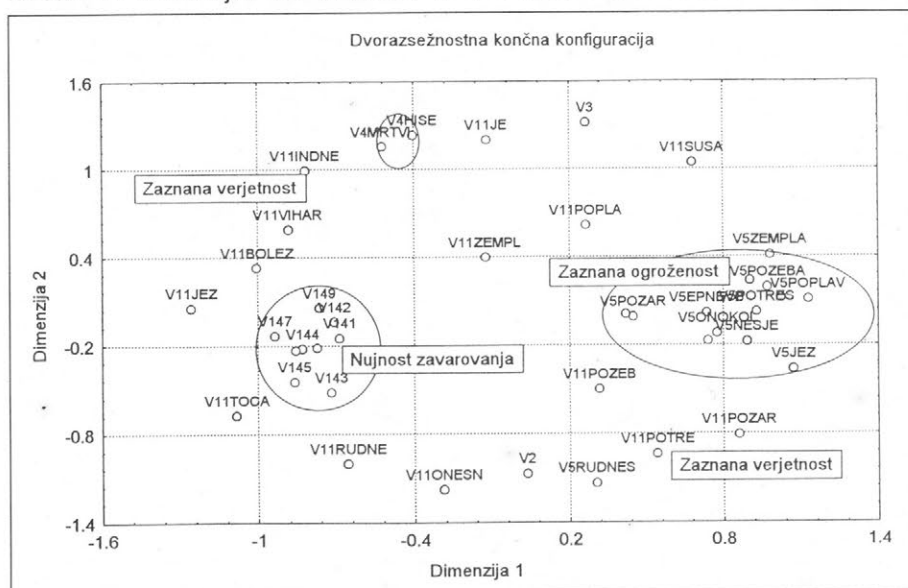
Zanimal nas je predvsem odnos do zavarovanja in dejavniki, ki nanj vplivajo. Spol pri tej presoji ne kaže izrazitih vplivov, pač pa bolj težnje. Ženske imajo bolj pozitiven odnos do zavarovanja kot moški, čeprav razlike, razen ene, niso statistično pomembne. Edina statistično pomembna

razlika se nanaša na presojo nujnosti dodatnega zdravstvenega zavarovanja ($F_{(1,119)} = 4,248127$; $P = 0,04$), za katerega ženske menijo, da je bolj nujno ($\bar{X} = 4,24$) kot moški ($\bar{X} = 3,78$). Rezultate si lahko pojasnimo z znano večjo previdnostjo žensk.

Izobrazba ne vpliva statistično pomembno na odnos do nujnosti zavarovanja, pa tudi povprečne ocene nujnosti zavarovanja pri skupinah z različno izobrazbo ne kažejo kake značilne težnje. Zakonski stan pomembno vpliva le na presojo o nujnosti življenjskega zavarovanja (smrt ali bolezen), ki se zdi najbolj nujno samskim ($\bar{X} = 4,24$), nato poročenim ($\bar{X} = 3,61$), ovdovelim ($\bar{X} = 3,00$) in ločenim ($\bar{X} = 2,50$). Glede na povezanost življenjskega zavarovanja s tem vidikom življenja je zveza razumljiva, čeprav bi podrobnejša razlaga zahtevala tudi upoštevanje različnih interakcij.

Zelo pomembno vpliva na odnos do zavarovanja to, da ima posameznik že kaj zavarovanega. Ljudje, ki imajo zavarovane dobrine, imajo bolj pozitiven odnos do nujnosti zavarovanja kot drugi. Tega ni treba posebej razlagati. Spoznavna doslednost zahteva skladnost stališč in vedenja.

Domnevali bi, da zaznana ogroženost vpliva na odnos do zavarovanja. Vendar v glavnem ni tako. Nizke korelacije med posameznimi skupki podatkov in razmeroma visoke znotraj njih tega ne potrjujejo. Čeprav so nekatere korelacije med zaznavo ogroženosti zaradi različnih nesreč oz. med zaznavo njihove verjetnosti in presojo nujnosti zavarovanja celo statistično pomembne, pa nobena ne presega

Slika 2. Odnos med zaznano nujnostjo zavarovanja, zaznano ogroženostjo zaradi različnih vrst nesreč in zaznani verjetnostjo, da se bodo te nesreče zgodile; slika temelji na korelacijskih koeficientih; bližina posameznih podatkov odraža njihovo podobnost, večja razdalja pa različnost; dvorazsežnostna konfiguracija je komaj še sprejemljiva, saj znaša vrednost stresa (tj. mere neskladnosti podatkov in slike) 0,288

Figure 2. Relation between the identified necessity for insurance, threat of accident/disaster and likelihood of accident/disaster; the figure is based upon the correlation of coefficients and the proximity of individual data reflects similarity, while greater distance indicates variance; the two-dimensional configuration is barely acceptable, as it carries a stress value of 0.288

242 vrednosti 0,20. Zdi se, da te razmeroma splošne ocene o nevarnosti vsaj na spoznavni ravni niso toliko povezane z odnosom do nekega konkretnega vedenja, tj. zavarovanja.

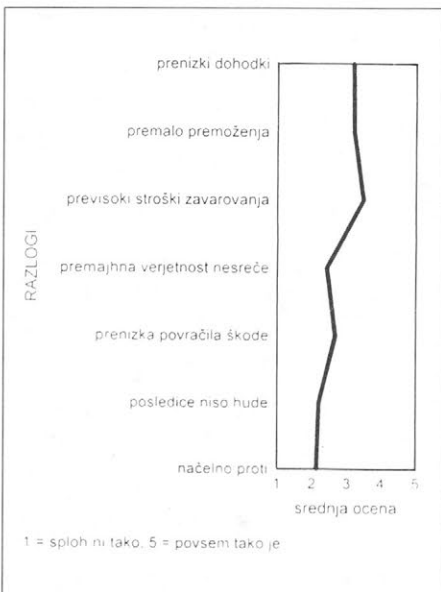
Kako pa je z različnimi lastnostmi nesreč?

Očitno je, da niso vse lastnosti nesreč enako povezane s presojo nujnosti zavarovanja. Poznavanje nevarnosti in strah vplivata na mnenje o nujnosti zavarovanja različnih dobrin, ocena možnosti preprečevanja nesreče, njenih hujših posledic in pripravljenosti nanje pa ne. Tisti, ki več vedo o nesrečah in se jih bolj bojijo, torej menijo, da je zavarovanje dobrin nujnejše. Vsekakor je odločitev o zavarovanju dovolj zapletena in odvisna od veliko situacijskih in spoznavnih dejavnikov.

Zakaj se ljudje zavarujejo oz. ne zavarujejo?

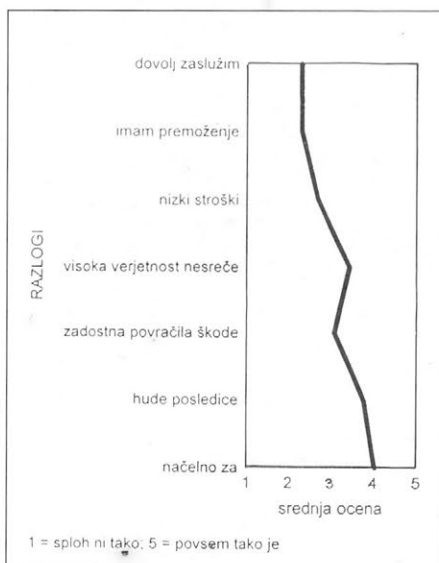
Pri tistih, ki niso sklenili zavarovanja, vzroki niso načelni, ampak konkretni: višina dohodka, previsoki stroški zavarovanja in premalo premoženja, ki bi ga bilo vredno zavarovati.

Tisti, ki so zavarovanje sklenili, so to storili predvsem zaradi načelnih razlogov in nekoliko manj zaradi konkretnih. Toda konkretno vedenje je bolj odvisno od konkretnih kot pa splošnih stališč. V propagandnih akcijah bo torej treba konkretne razloge bolj poudariti, oz. ljudem ponuditi gradivo za njihovo utrjevanje.

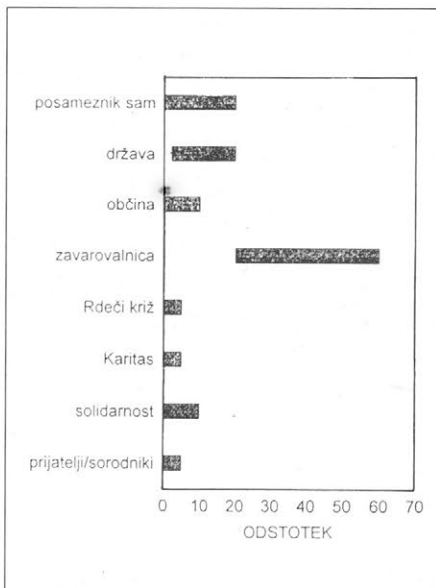
Slika 4. Razlogi zaradi katerih se posameznik ni zavaroval
Figure 4. Reasons for non-insurance

Ob vsem tem je zanimivo, da izpraševanci menijo, naj največji del škode, nastale ob nesreči, povrne zavarovalnica. To kaže na dokaj naivno in zmotno predstavo o zavarovanju. Zanimivo je bistveno zmanjšanje deleža solidarnosti pri porav-

Slika 5. Razlogi za zavarovanje
Figure 5. Reasons for obtaining insurance policies

navi škode. Še leta 1990 so anketirani v treh poplavljenih občinah menili, naj jim škodo poravnava predvsem republiška soli-

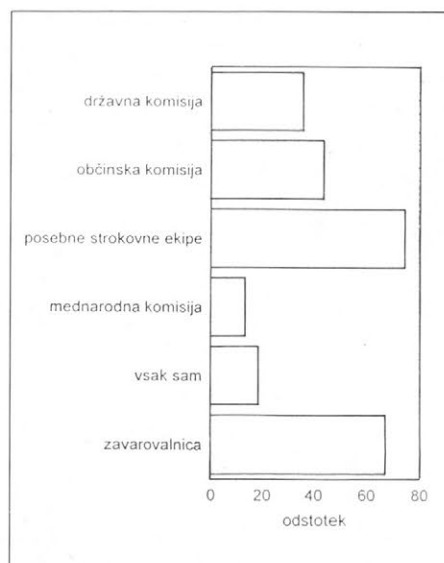

Slika 6. Delež v poravnavi škode ((interkvartilni rang)
Figure 6. Damage coverage

darnost (3). Delež zavarovalnice sicer ni bil majhen, a povprečno precej manjši. Družbene spremembe so očitno storile svoje.

In kdo naj škodo ugotavlja? Izpraševanci menijo naj bodo to posebne strokovne ekipe in zavarovalnica, manj pa občinske in državne komisije. Da bi to delal oškodovani sam, je očitno nestvarno in se je za tak odgovor odločilo le malo ljudi. Vsota odstotkov znaša več kot 100, saj so lahko izbrali več odgovorov.

Zavarovanje pred nesrečami je torej zapleten proces. Za njegovo uveljavitev bo treba poznati dejavnike, ki nanj vplivajo, in veliko delati.

Slika 7. Mnenja o tem, kdo naj ugotavlja škodo po nesreči
Figure 7. Ascertainment of accident/disaster damage

1. Drabek, T.E., 1986. Human System Responses to Disaster, New York: Springer-Verlag.
2. Polič M., Ušeničnik B., 1989. Zavarovanje in nesreče, Ujma, 3, 3, 93-95.
3. Polič M., Rajh S., Ušeničnik B., 1991. Dogajanje med poplavlami leta 1990 v očeh prizadetih prebivalcev, Ujma, 5, 5, 114-120.

Marko Polič, Vlasta Zabukovec, Matej Tušak, Miro Kline

Hazard Insurance in the Eyes of Slovenian Inhabitants

One thousand and four (1004) inhabitants of Slovenia were questioned about their attitudes toward hazard-insurance, pros and cons of insurance, and insurance settlement as a percentage of compensation. Answers of people from different regions of Slovenia and of different social background were compared. Also the influence of risk perception on attitude toward insurance was evaluated. There is a complex relation between cognition of different hazards and their characteristics, and the perception of necessity of insurance. It is primarily knowledge of disaster and fear of it which influence judgment of this necessity. While pro insurance arguments are mainly in principle, counterarguments are rather concrete. Respondents overestimated the share of insurance settlement in overall compensation.